Vol. 1, Issue 3

XO‘JALIK VA MOLIYAVIY FAOLIYAT KO‘RSATKICHLARINI VAQT BO‘YICHA BAHOLASH

Otamurodova Dildora Abdukarimovna

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti, Iqtisodiyot va biznesni boshqarish kafedrasi katta o‘qituvchisi

Yo‘ldoshev Jahongir Sharif o‘g‘li

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xo‘jalik va moliyaviy faoliyat ko‘rsatkichlarini vaqt bo‘yicha baholashning iqtisodiy mazmuni, mohiyati, ahamiyati hamda korxonalar faoliyatini samarali tashkil etishdagi o‘rni keng yoritilgan. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy faoliyatini to‘g‘ri baholash, ularning moliyaviy holatini tahlil qilish, daromad va xarajatlar o‘zgarishini aniqlash hamda kelgusidagi rivojlanish istiqbollarini belgilash bugungi iqtisodiy sharoitda muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu sababli korxona faoliyatini faqat ma’lum bir davrdagi natijalar asosida emas, balki bir necha yil yoki hisobot davrlari davomida o‘zgarishlarni taqqoslash orqali o‘rganish zarur. Maqolada vaqt omilining xo‘jalik va moliyaviy faoliyat natijalariga ta’siri, iqtisodiy ko‘rsatkichlarning dinamikasini aniqlash, o‘sish sur’atlari va qo‘shimcha o‘sish ko‘rsatkichlarini hisoblash usullari haqida batafsil ma’lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: xo‘jalik faoliyati, moliyaviy faoliyat, iqtisodiy tahlil, vaqt bo‘yicha baholash, dinamik qatorlar, daromad, xarajat, sof foyda, rentabellik, o‘sish sur’ati, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, korxona faoliyati.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning barqaror rivojlanishi ularning xo‘jalik va moliyaviy faoliyatini to‘g‘ri baholash, tahlil qilish va bashorat qilish bilan

bevosita bog‘liq. Raqobat kuchayib, tashqi muhit tez o‘zgarayotgan bir paytda, korxona faoliyatining bir lahzalik holatini emas, balki uning vaqt davomidagi o‘zgarish dinamikasini o‘rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan shu yondashuv korxonaning moliyaviy barqarorligi, to‘lov qobiliyati, likvidligi, rentabelligi va biznes faolligidagi tendensiyalarni aniqlash, shuningdek, boshqaruv qarorlarini asoslash imkonini beradi.

Xo‘jalik va moliyaviy faoliyat ko‘rsatkichlarini vaqt bo‘yicha baholash bir necha vazifani hal qiladi. Birinchidan, u ko‘rsatkichlarning o‘sish yoki pasayish sur’atlarini va ularning barqarorligini aniqlaydi. Ikkinchidan, mavsumiy va tsiklik tebranishlarni, shuningdek, tizimli o‘zgarishlarni tasodifiy chetlanishlardan ajratishga yordam beradi. Uchinchidan, moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini turli davrlar kesimida solishtirish va muammoli sohalarni oldindan aniqlash imkonini beradi. Shu bois dinamik tahlil, ya’ni gorizontal va trend tahlili, zanjirli va bazisli o‘sish sur’atlarini hisoblash, o‘rtacha ko‘rsatkichlar va vaqt qatorlari usullari zamonaviy moliyaviy tahlilning ajralmas qismiga aylangan

Xo‘jalik va moliyaviy faoliyat ko‘rsatkichlarini vaqt bo‘yicha baholash korxona yoki tashkilotning ma’lum bir vaqt oralig‘idagi iqtisodiy faoliyatini o‘rganish, tahlil qilish va natijalarini taqqoslash jarayonidir. Bunda korxonaning bir necha oy, chorak yoki yil davomida erishgan natijalari o‘zaro solishtiriladi. Ushbu jarayon orqali korxona faoliyatida qanday o‘zgarishlar sodir bo‘layotgani, iqtisodiy o‘sish yoki pasayish kuzatilayotgani hamda bunga qanday omillar ta’sir qilayotgani aniqlanadi.

Har qanday korxonaning xo‘jalik faoliyati turli iqtisodiy ko‘rsatkichlar orqali ifodalanadi. Masalan, ishlab chiqarilgan mahsulot miqdori, sotilgan mahsulot hajmi, xizmatlardan olingan daromad, ishlab chiqarish xarajatlari, sof foyda, mehnat unumdorligi va rentabellik darajasi shular jumlasidandir. Ushbu ko‘rsatkichlarni vaqt bo‘yicha o‘rganish korxonaning iqtisodiy imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashga yordam beradi.Vaqt bo‘yicha baholashning asosiy xususiyati shundaki, unda iqtisodiy

ko‘rsatkichlar alohida emas, balki o‘zaro bog‘liq holda o‘rganiladi. Masalan, korxonada mahsulot ishlab chiqarish hajmi oshgan bo‘lishi mumkin, lekin shu bilan birga ishlab chiqarish xarajatlari ham keskin ortgan bo‘lsa, bu holat korxonaning moliyaviy samaradorligi oshganligini anglatmaydi. Shuning uchun iqtisodiy tahlilda barcha muhim ko‘rsatkichlarni birgalikda o‘rganish talab etiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xo‘jalik va moliyaviy faoliyat ko‘rsatkichlarini vaqt bo‘yicha baholash korxona va tashkilotlarning iqtisodiy faoliyatini chuqur o‘rganish, moliyaviy holatini aniqlash hamda kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Har qanday xo‘jalik yurituvchi subyekt o‘z faoliyatini samarali tashkil etishi uchun iqtisodiy ko‘rsatkichlarni muntazam ravishda tahlil qilib borishi zarur. Chunki korxonaning moliyaviy natijalari, ishlab chiqarish hajmi, daromadlari, xarajatlari va foydasi vaqt davomida turli omillar ta’sirida o‘zgarib turadi. Ushbu o‘zgarishlarni o‘z vaqtida aniqlash va to‘g‘ri baholash korxonaning iqtisodiy barqarorligini ta’minlashga yordam beradi.

Xo‘jalik va moliyaviy faoliyat ko‘rsatkichlarini vaqt bo‘yicha tahlil qilish orqali korxonaning o‘tgan davrdagi faoliyat natijalari bugungi holati bilan taqqoslanadi. Bunda ishlab chiqarish hajmining o‘sishi yoki kamayishi, mahsulot sotishdan tushgan tushum, sof foyda, xarajatlar, rentabellik va mehnat unumdorligi kabi ko‘rsatkichlar alohida o‘rganiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pardayev M.Q., Xoliqulov A.N., Yahyoyev T.I. Iqtisodiy tahlil. Darslik. – Samarqand: Fan nashriyoti, 2024. – 403 b.
2. Norboyev O.A. Moliyaviy tahlil. Darslik. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2023. – 592 b.

3. Tojiboyeva Sh.A., Tashbayev B.U., Omanov S.Q. Iqtisodiy tahlil. Darslik. – Toshkent: Ideal Press, 2023. – 276 b.
4. Pardayev M.Q., Usmanova D.Q., Makoveeva V.V. Iqtisodiy tahlil va audit. Darslik. – Samarqand: Samarqand davlat universiteti, 2023. – 270 b. E-library SamMU.
5. Raximov M.Yu., Mavlanov N.N., Kalandarova N.N. Iqtisodiy tahlil. Darslik. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2022. – 517 b.